

ՀՔԱ ՎԱՆԱԶՈՐԻ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿԻ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԸ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳԻՐՔ» ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԼՐԱՅՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՕՐԵՆՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

«Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» օրենքի նախագծով (այսուհետ՝ Նախագիծ) առաջարկվում է սահմանել, որ արդարադատություն կամ որպես դատարան՝ օրենքով նախատեսված այլ լիազորություններ իրականացնելիս դատավորի կողմից դիտավորությամբ կամ կոպիտ անփութությամբ թույլ տված նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմի խախտման հիմքով կարգապահական վարույթ կարող է հարուցվել խախտումը վարույթ հարուցող մարմնի կողմից հայտնաբերվելուց հետո՝ մեկ տարվա ժամկետում, եթե խախտումը հայտնաբերվել է մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորությունների խախտում արձանագրող՝ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային դատարանի ակտի ուսումնասիրության արդյունքում: Նախատեսվել է, որ այս դեպքում կարգապահական վարույթ չի կարող հարուցվել, եթե մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորությունների խախտում արձանագրող՝ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային դատարանի կայացրած ակտն ուժի մեջ մտնելուց հետո անցել է 15 տարի¹:

Նախագիծը 2022 թվականի ապրիլի 22-ին ստացել է հավանություն ՀՀ կառավարության կողմից և ներկայացվել ՀՀ Ազգային ժողով: 2022 թվականի հունիսի 15-ին Նախագիծը ընդունվել է առաջին ընթերցմամբ²:

Նախագիծը ավելի վաղ՝ 2021 թվականի դեկտեմբերի 14-ին³ և 2022 թվականի մարտի 25-ին⁴ հանրային քննարկման դրված նախագծերի լրամշակված տարբերակն է⁵: Սկզբնական նախագծերը 2021 թվականի դեկտեմբերի 16-ին ուղարկվել են «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» Եվրոպական հանձնաժողով (այսուհետ՝ Վենետիկի հանձնաժողով): 2022 թվականի մարտի 21-ին հրապարակվել է նախագծերի վերաբերյալ Վենետիկի հանձնաժողովի No. 1074/2021 կարծիքը (CDL-AD(2022)002)⁶:

¹ Տե՛ս «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում փոփոխություններ և լրացում կատարելու մասին» օրենքի նախագծի ընդունման հիմնավորումը: Հղումը՝ http://www.parliament.am/draft_docs8/K-252_himnavorum.pdf :
² Հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <http://www.parliament.am/drafts.php?sel=showdraft&DraftID=13282&Reading=1> :
³ Նախագծերը 08.04.2022թ. դրությամբ հանվել են e-draft.am կայքից:
⁴ Հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <https://www.e-draft.am/projects/4162> :
⁵ Տե՛ս ՀՔԱՎ գրասենյակի www.parliament.am կայքագծերի վերաբերյալ:
⁶ Հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2022\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2022)002-e) :

Նախագծով պահպանվել է օրենքին հետադարձ ուժ տալու կարգավորումը, այս կապակցությամբ վերստին նշում ենք, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից կայացված վճիռներով արձանագրված խախտումները իրավացիորեն պետք է հանդիսանան քննության առկա՝ դրանում դատավորի կողմից կարգապահական խախտում թույլ տալու հանգամանքը պարզելու նպատակով, սակայն վարույթ կարող է հարուցվել միայն օրինականության և Սահմանադրությամբ ամրագրված երաշխիքների պահպանմամբ, մասնավորապես, Սահմանադրության 73-րդ հոդվածը նախատեսում է օրենքների և այլ իրավական ակտերի հետադարձ ուժի կիրառման կանոնները, մասնավորապես. «1. Անձի իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքները և այլ իրավական ակտերը հետադարձ ուժ չունեն: 2. Անձի իրավական վիճակը բարելավող օրենքները և այլ իրավական ակտերը հետադարձ ուժ ունեն, եթե դա նախատեսված է այդ ակտերով»:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր թիվ ՄԴՈ-1326 որոշմամբ ընդգծել է, որ «... անձի իրավական վիճակը վատթարացնող նորմերի հետադարձ ուժի արգելման սկզբունքը՝ իրավական անվտանգության սկզբունքի հետ մեկտեղ, կոչված է ապահովելու լեգիտիմ ակնկալիքների հանդեպ հարգանքը», և որ անձի իրավական վիճակը վատթարացնող նորմերի հետադարձ ուժի արգելքը «... հանդիսանում է պետական իշխանության նկատմամբ վստահության և իրավական պետության սկզբունքների կարևոր բաղադրատարրերից մեկը: Այդ սկզբունքը միաժամանակ հանդես է գալիս որպես իրավական որոշակիության սկզբունքի ապահովման կարևոր երաշխիք: Օրենքի հետադարձ ուժի մերժման սկզբունքից բխում է այն արգելքը, համաձայն որի՝ անթույլատրելի է այն իրավունքների սահմանափակումը կամ վերացումը, որոնք ամրագրվել են նախկինում գործող նորմերի հիման վրա: Նման պարտավորություն է նաև ստանձնել Հայաստանի Հանրապետությունը մի շարք միջազգային պայմանագրերով⁷»:

Հանրային շահի ապահովման տեսանկյունից անձի իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքի հետադարձ ուժի գործողությունը կարող է տարածվել վարչական և քաղաքացիական գործերով քննության վարույթներ վրա, սակայն ՀՀ Սահմանադրությունը նախատեսում է հետադարձության արգելման ընդհանուր պահանջ, հետևաբար մինչ սահմանադրական փոփոխություններն այս մոտեցումը կհամարվի Սահմանադրությանը հակասող:

Վենետիկի հանձնաժողովն օրենսդրության հետադարձ ուժի կիրառման մասով արձանագրել է, որ այն պետք է ընդհանրապես բացառվի՝ ապահովելու համար, որ չստեղծեն հնարավոր հետագա մարտահրավերներ Հայաստանի համար ՄԻԵԴ-ում: Թեև, խստորեն ասած, եվրոպական չափանիշների խախտում չէ, անհրաժեշտ է ապացուցել «ընդհանուր շահի (general interest) պարտադիր հիմքերը» կամ «հանրային շահի (public-interest) նկատառումները» և բավարարել կանխատեսելիության պահանջը: Խստորեն չխոսելով

⁷ Սահմանադրական դատարանի թիվ ՄԴՈ-1326 որոշում:

Եվրոպական չափանիշների խախտման մասին, պետք է ապացուցվի «հանրային շահի պարտադիր հիմքերը» կամ «հանրային շահի նկատառումները» և բավարարի կանխատեսելիության պահանջը: Բացի այդ հստակ նշվել է, որ Նախագծով նախատեսված դրույթների հետադարձ ուժի կիրառումը բացառվում է ՀՀ Սահմանադրությամբ:

Առաջարկում ենք օրենքին հետադարձ ուժ հաղորդելու հարցը դիտարկել Սահմանադրության բարեփոխումների շրջանակներում՝ լավագույն փորձի վրա հիմնված, իխստ իրավաչափ նպատակ հետապնդող և հանրային շահից բխող բացառություն նախատեսելու միջոցով:

Հատկանշական է, որ «Դատական օրենսգրքի» 146-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի համաձայն կարգապահական վարույթ հարուցելու առիթ է վարույթ հարուցող մարմնի կողմից մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորությունների խախտում արձանագրող՝ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային դատարանի կամ այլ միջազգային աստիճանի կայացրած ակտի ուսումնասիրության արդյունքում առերևույթ կարգապահական խախտման հատկանիշներ պարունակող արարքի հայտնաբերումը: Նշված առիթը ներդրվել է 25.03.20 [ՀՕ-197-Ն](#) օրենքի ընդունմամբ, սակայն անհայտ է, թե արդյո՞ք նշված հիմքով վարույթներ ներկայումս հարուցվում են, թե ոչ, քանի որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների հիման վրա հարուցված կարգապահական վարույթներ հանրությանը հայտնի չեն: Կազմակերպության հարցմանն ի պատասխան ԱՆ հայտնել է, որ 06.05.2022 թվականի դրությամբ վերը նշված առիթով արդարադատության նախարարի կողմից կարգապահական վարույթներ չեն հարուցվել, հետևաբար նաև՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության հարցը լուծելու վերաբերյալ որևէ միջնորդություն Բարձրագույն դատական խորհուրդ չի ներկայացվել: Ստացվում է, որ մի կողմից, նախաձեռնվում է հետադարձ ուժի արգելքի խախտմամբ վարույթներ հարուցելու ընթացակարգ, մյուս կողմից, ներկայումս արձանագրվող խախտումները մնում են անհետևանք:

Նախագծով կարգապահական վարույթ կարող է հարուցվել վարույթ հարուցող մարմնի կողմից խախտումը հայտնաբերվելուց հետո՝ մեկ տարվա ժամկետում, եթե խախտումը հայտնաբերվել է մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորությունների խախտում արձանագրող՝ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային դատարանի ակտի ուսումնասիրության արդյունքում: Կարգապահական վարույթ չի կարող հարուցվել, եթե Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային դատարանի կայացրած ակտն ուժի մեջ մտնելուց հետո անցել է 15 տարի:

Այսպիսով, կարգապահական վարույթ հարուցելու առիթը միջազգային դատարանի դատական ակտերի ուսումնասիրությունն է, մինչդեռ ուսումնասիրության իրականացման ժամկետ Նախագիծը չի նախատեսում, և ստացվում է, որ ուսումնասիրությունը կարող է իրականացվել նախագծի ընդունումից անորոշ ժամանակ անց: Ըստ այդմ, «վարույթ հարուցող

մարմնի կողմից հայտնաբերվելուց հետո՝ մեկ տարվա ժամկետում» ձևակերպումը անհրաժեշտ է հստակեցնել, մասնավորապես նախատեսել, թե օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո ի՞նչ ժամանակահատվածում է լիազոր մարմինը կատարում ուսումնասիրություն և դիմում Բարձրագույն դատական խորհուրդ արձանագրված խախտումների մասով, քանի որ գործող խմբագրությամբ առաջնորդվելու դեպքում վարույթի հարուցման ժամկետն արդեն իսկ սպառված է:

Բացի այդ, Նախագիծով առաջանում է հակասություն 25.03.20 [ՀՕ-197-Ն](#) օրենքի անցումային դրույթով ամրագրված կարգապահական վարույթ հարուցելու առիթի ժամկետի, որը հաշվարկվում է Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային դատարանի կամ այլ միջազգային ատյանի 2020 թվականի մայիսի 2-ից հետո կայացրած ակտերով և առաջարկվող 15 տարվա վաղեմության խախտում արձանագրող՝ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային դատարանի կամ այլ միջազգային ատյանի կայացրած ակտերի հիման վրա հարուցվող կարգապահական վարույթ հարուցելու միջև:

Ստացվում է, որ Նախագծի ընդունման արդյունքում ՀՀ դատական օրենսգրքի 144-րդ հոդվածով սահմանված կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու նպատակով վարույթ հարուցելու ժամկետը հակասելու է նույն օրենսգրքի 146-րդ հոդվածի անցումային դրույթով ամրագրված հարուցման ժամկետին:

Նախագծով չեն հստակեցվել նաև այն իրավունքները, որոնց վերաբերյալ ՄԻԵԴ վճռով խախտման արձանագրման հիմքով կարող է կարգապահական վարույթ նախաձեռնվել: Նախագծում սահմանվել է «նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմի դիտավորությամբ կամ կոպիտ անփութությամբ խախտում» եզրույթը, մինչդեռ ՄԻԵԴ վճռով արձանագրվում է ՄԻԵԿ-ով սահմանված և պաշտպանվող իրավունքների խախտում: Այսպես Վենետիկի հանձնաժողովն ոչ բոլոր իրավունքների խախտման մասով է քաջալերում վարույթի հարուցումը. «50. Առցանց հանդիպումների ժամանակ Վենետիկի հանձնաժողովի պատվիրակությանը տեղեկացվել է, որ Նախագծերը ներառելու են միայն մարդու իրավունքների շատ լուրջ խախտումները, ինչպիսիք են ազատության իրավունքի կամ սեփականության իրավունքի խախտումները, բայց ոչ արդար դատաքննության բոլոր պահանջների խախտումները, օրինակ. Վենետիկի հանձնաժողովը խորհուրդ է տալիս հստակ սահմանել մարդու իրավունքների խախտումները»:

Բացի այդ, Վենետիկի հանձնաժողովը նշել էր, որ Նախագծերում բացակայում է խախտման մակարդակը սահմանող շեմ և աստիճանական պատժամիջոցների ձև: Ոչ միայն մարդու իրավունքների շատ լուրջ և ակնհայտ խախտումներն են ընդգրկված փոփոխությունների նախագծով, այլ նաև մարդու իրավունքների ոչ լուրջ խախտումները, այս համատեքստում անհարժեշտ է նախատեսել աստիճանական պատժամիջոցների ձև, որպեսզի բոլոր խախտումները չհանգեցնեն դատավորի լիազորությունների դադարեցման:

Նախագծի ուսումնասիրության արդյունքում բաց է մնացել այն հարցը, թե արդյո՞ք ՀՀ կառավարության և դիմումատուի միջև ձեռք բերված հաշտության համաձայնությունը նույնպես հիմք է հանդիսանալու ուսումնասիրության վարույթ հարուցող մարմնի համար, եթե այո, ապա նման որոշումները նույնպես պետք է նախատեսվեն Նախագծում:

Եզրափակիչ մասի և անցումային դրույթների համաձայն. «2. Սույն օրենքի 1-ին հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված դեպքում կարգապահական վարույթ կարող է հարուցվել նաև մինչև սույն օրենքի ուժի մեջ մտնելը կայացված Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային դատարանի ակտերի ուսումնասիրության արդյունքում հայտնաբերված խախտումներով, եթե մարդու իրավունքների պաշտպանության ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորությունների խախտում արձանագրող՝ Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային դատարանի կայացրած ակտն ուժի մեջ մտնելուց հետո չի անցել 15 տարի: Սույն մասով նախատեսված դեպքերում էական կարգապահական խախտման հիմքով լիազորությունների դադարեցում կարգապահական տույժը կարող է կիրառվել, եթե դա ակնհայտորեն պայմանավորված է դատական իշխանության անկախության և անաչառության ապահովման, դատական իշխանության հեղինակությունը բարձր պահելու, դատական իշխանության անկախության և անաչառության վերաբերյալ հանրության վստահության և իրավունքի գերակայության ապահովման հանրային շահերով»:

Դատական իշխանության անկախության և անաչառության ապահովման, դատական իշխանության հեղինակությունը բարձր պահելու, դատական իշխանության անկախության և անաչառության վերաբերյալ հանրության վստահության և իրավունքի գերակայության ապահովման հանրային շահերով պայմանավորված լինելը որոշակի և կանխատեսելի չափանիշ չէ խստագույն կարգապահական պատասխանատվության միջոցը կիրառելու համար, ըստ այդմ, առաջարկում ենք ըստ խախտման հետևանքների լրջության կարգավորել ընտրվող պատժի խստությունը, քանի որ լայն իմաստով խախտման համար նախատեսվող պատասխանատվությունը կիրառվում է հանրային շահից ելնելով և վերջին հաշվով դատական իշխանության անկախության և անաչառության վերաբերյալ հանրության վստահությունն ապահովելու նպատակով:

ԱՌՍԶԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Օրենքին հետադարձ ուժ հաղորդելու հարցը դիտարկել Սահմանադրության բարեփոխումների շրջանակներում՝ լավագույն փորձի վրա հիմնված, խիստ իրավաչափ նպատակ հետապնդող և հանրային շահից բխող բացառություն նախատեսելու միջոցով:
2. Նախատեսել, թե օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո ի՞նչ ժամկետում է լիազոր մարմինը կատարում ուսումնասիրություն և դիմում Բարձրագույն դատական խորհուրդ:

3. Վերացնել 144-րդ հոդվածով սահմանված կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու նպատակով վարույթ հարուցելու ժամկետի և 146-րդ հոդվածի անցումային դրույթով ամրագրված հարուցման ժամկետի հակասությունը:
4. Սահմանել, թե արդյո՞ք ՀՀ կառավարության և դիմումատուի միջև ձեռք բերված հաշտության համաձայնությունը նույնպես հիմք է հանդիսանալու ուսումնասիրության վարույթ հարուցող մարմնի համար, եթե այո, ապա նման որոշումները նույնպես պետք է նախատեսել Նախագծում:
5. Սահմանել որոշակիության և կանխատեսելիության չափանիշներ դատավորի լիազորությունների դադարեցման համար, ըստ խախտման հետևանքների լրջության կարգավորել ընտրվող պատժի խստությունը: